

DOI: 10.31648/kpp.11615

Sylwia Omieczynska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0009-0002-2812-1771

sylwia.omieczynska@student.uwm.edu.pl

Pojęcie szczególnego okrucieństwa jako okoliczność obciążająca w świetle orzecznictwa

Wstęp

Ustawodawca w art. 53 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny uregulował dyrektywy wymiaru kary za dane przestępstwo. Sąd podczas wymierzania kary kieruje się własnym uznaniem, związany jest natomiast ustawowymi granicami przewidzianymi za popełnienie danego przestępstwa. Ponadto zobowiązany jest uwzględnić stopień winy oraz społecznej szkodliwości, a także okoliczności zarówno łagodzące, jak i obciążające. Dostosowuje karę ze względu na cel, jaki ma za zadanie spełnić. Na szczególne uwzględnienie sądu podczas wymierzania kary zasługują: motywacja sprawcy przestępstwa, sposób dokonania przestępstwa, cechy ofiary (takie jak nieporadność spowodowana wiekiem oraz stanem zdrowia), dokonanie przestępstwa na osobie nieletniej, rodzaj i stopień naruszeń ciężących na sprawcy obowiązków, skutek dokonanego przestępstwa, właściwości sprawcy oraz dotychczasowe sprawowanie, a także zachowanie sprawcy następujące po popełnieniu przestępstwa, zwłaszcza próba naprawienia szkody¹.

Okoliczności obciążające przy wymiarze kary

Wyróżnione przez ustawodawcę okoliczności obciążające, wpływające na wymiar kary za popełnione przestępstwo, zostały zawarte w art. 53 § 2a k.k. Wśród nich w pkt 7 zostało wymienione tytułowe działanie ze szczególnym okrucieństwem. Należy zaznaczyć użyte przez ustawodawcę wyrażenie „w szczególności”, wskazujące

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 17 z późn. zm.), dalej jako k.k.

na celowy zabieg pozostawienia okoliczności obciążających jako katalogu otwartego, w celu pozostawienia sądom możliwości kwalifikowania określonych okoliczności jako obciążających, spoza tych wymienionych w przepisie, stosownie do sytuacji. Co istotne, k.k. nie wprowadza gradacji okoliczności obciążających względem siebie i pozostawia ich ocenę sądownictwu².

Jako pierwszą okoliczność obciążającą ustawodawca uznał uprzednią karalność za przestępstwo umyślne lub podobne przestępstwo nieumyślne. Jak wskazuje Magdalena Budyn-Kulik, zastosowano kryterium recydywy ogólnej. W przypadku powtórnej karalności co do przestępstwa nieumyślnego wskazano na wymóg podobieństwa przestępstw, w przeciwieństwie do przestępstw umyślnych, które są tego wymogu pozbawione. Według teź autorki przestępstwo podobne wywodzimy z art. 155 § 3 k.k., zgodnie z którym są to przestępstwa tego samego rodzaju i właśnie to kryterium stosujemy do określania przestępstw nieumyślnych, gdyż pozostałe kryteria odnoszą się wyłącznie do przestępstw umyślnych³. Aby rozstrzygnąć, kiedy mamy do czynienia z sytuacją, w której występuje przynależność przestępstw do tego samego rodzaju, należy odwołać się do zaaprobowanego stanowiska przez Julię Kosonogę-Zygmunt, które głosi, że kryterium rozstrzygającym jest jednorodność przedmiotu ochrony⁴.

M. Budyn-Kulik zwraca uwagę na wątpliwości związane z możliwością uwzględnienia uprzedniej karalności za przestępstwo nieumyślne, natomiast niepozostawiające w stosunku podobieństwa jako okoliczność obciążającą. Autorka jako argument przemawiający za możliwością uznania takiej sytuacji (jako okoliczność obciążającą) podaje charakter otwartego katalogu przepisu dotyczącego okoliczności obciążających. Natomiast wskazuje na wyszczególnienie w przepisie przez ustawodawcę konkretnych sytuacji dotyczącej powtórnej karalności, które nie zawierają poruszanej sytuacji⁵. Można uznać to za celowy zabieg ustawodawcy.

Następną kodeksową okoliczność obciążającą stanowi wykorzystanie bezradności, niepełnosprawności, choroby lub podeszłego wieku pokrzywdzonego. Jest to okoliczność zasługująca na szczególne potępienie, gdyż uderza w najsłabsze jednostki społeczeństwa, które powinny być otoczone szczególną opieką. Agnieszka Kania-Chramęga wskazuje, że wymienieni w rzeczonym przepisie potencjalni pokrzywdzeni wymagają okazania im szczególnej wrażliwości i empatii, a przede wszystkim zaniechania wykorzystania ich słabości. Autorka ową bezradność kwalifikuje jako niemożność wyrażenia sprzeciwu wobec sprawcy⁶. Ponadto podnosi, że na uznanie okoliczności za obciążającą zasługuje sytuacja wykorzystania takiej niepełnosprawności pokrzywdzonego, która

² I. Zgoliński, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, komentarz do art. 53.

³ M. Budyn-Kulik, [w:] P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2025, Lex, komentarz do art. 53.

⁴ J. Kosonoga-Zygmunt, *Podobieństwo przestępstw jako przesłanka recydywy jurydycznej w prawie polskim na tle rozwiązań państw obcych*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 9, s. 65–97.

⁵ M. Budyn-Kulik, [w:] P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, op. cit., komentarz do art. 53.

⁶ A. Kania-Chramęga, *Okoliczności obciążające w procesie sądowego wymiaru kary (art. 53 § 2a k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2023, nr 10, s. 5–31.

umożliwiła bądź ułatwiła sprawcy dokonania przestępstwa (np. niepełnosprawność intelektualna lub fizyczna), a więc wpływała na zdolność pokrzywdzonego na odparcie potencjalnego ataku czy na powstrzymanie sprawcy. Sytuacją o tożsamym skutku będzie również wykorzystanie choroby pokrzywdzonego, a także jego podeszłego wieku⁷.

Następną wymienioną w k.k. okolicznością obciążającą jest sposób działania prowadzący do poniżenia lub uderzenia pokrzywdzonego. Według M. Budyn-Kulik poniżenie ma uderzać przede wszystkim w godność pokrzywdzonego⁸. Jeżeli chodzi o uderzenie, wiąże się ono z przysporzeniem cierpień fizycznych lub psychicznych⁹. Owe działanie nie musi kończyć się skutkiem, wystarczy samo zamierzenie postawą do poniżenia, uderzenia. Sprawca nie musi także mieć na celu uderzenia w godność pokrzywdzonego, aby taka okoliczność zaistniała¹⁰.

Kolejną sytuacją wymienioną przez ustawodawcę jako przemawiającą za zaostrzeniem kary jest popełnienie przestępstwa z premedytacją. Charakteryzuje on się pełnym zaplanowaniem działania dokonania czynu przestępczego¹¹.

Popełnienie przestępstwa w stanie po spożyciu alkoholu lub środka odurzającego, jeżeli ten stan był czynnikiem prowadzącym do popełnienia przestępstwa lub istotnego zwiększenia jego skutków, jest kolejną kodeksowo uregulowaną okolicznością obciążającą. Najczęściej taka sytuacja kojarzyć się będzie z przestępstwami popełnionymi w ruchu drogowym. Jak podkreśla orzecznictwo, jest to godzenie w istotne dobro, jakim jest bezpieczeństwo komunikacji, podczas powszechnej świadomości społeczeństwa o działaniu alkoholu i wysokiego prawdopodobieństwa stworzenia zagrożenia w komunikacji, w tym wypadków śmiertelnych po jego spożyciu¹².

Popełnienie przestępstwa w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie (jako okoliczność obciążająca) według orzecznictwa jest kierowaniem się motywem jaskrawo nagannym, powodującym społeczne potępienie i oburzenie¹³.

Ustawodawca uznał za okoliczność obciążającą popełnienie przestępstwa motywowanego nienawiścią z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości. Motyw ten zasługuje na szczególną dezaprobatę, ponieważ godzi w podstawowe zagwarantowane w Konstytucji RP prawa i wolności człowieka, przejawiając dyskryminujący charakter.

Zachowanie polegające na popełnieniu przestępstwa we współdziałaniu z nieletnim lub z wykorzystaniem jego udziału jest uznane jako okoliczność obciążająca, z uwagi na demoralizujący wpływ na kształtowanie się młodego człowieka i jego system wartości¹⁴.

⁷ Ibidem

⁸ M. Budyn-Kulik, [w:] P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, op. cit., komentarz do art. 53

⁹ A. Kania-Chramega, op. cit., s. 5–31.

¹⁰ M. Budyn-Kulik, [w:] P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, op. cit., komentarz do art. 53.

¹¹ A. Kania-Chramega, op. cit., s. 5–31.

¹² Wyrok SR w Poznaniu z 15 maja 2024 r., sygn. akt VI K 129/24, Lex nr 3730001.

¹³ K. Janczukowicz, *Działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej jako motywacja zasługująca na szczególne potępienie*, 2022, Lex.

¹⁴ A. Kania-Chramega, op. cit., s. 5–31.

Ostatnią kodeksowo wymienioną okolicznością obciążająca jest działanie ze szczególnym okrucieństwem, które jest przedmiotem niniejszego artykułu. Orzecznictwo przyjmuje, że szczególnym okrucieństwem jest czyn wyjątkowo brutalny, zadający niepotrzebne, dodatkowe obrażenia cielesne lub psychiczne¹⁵.

Pojęcie szczególnego okrucieństwa

Określenie „szczególne okrucieństwo” nie zostało zdefiniowane na gruncie k.k. Jednak ustawodawca posługuje się tym pojęciem do niektórych przestępstw wymienionych w niniejszej ustawie¹⁶. Przestępstwa skorelowane ze szczególnym okrucieństwem charakteryzują się wysokim ciężarem gatunkowym. Wśród nich znalazło się przestępstwo zabójstwa (art. 148 k.k.), przestępstwo zgwałcenia i wymuszenia czynności seksualnej (art. 197 k.k.) i przestępstwo znęcania się (art. 207 k.k., 247 k.k. i 352 k.k.).

Marek Mozgawa wskazuje na słownikową interpretację pojęcia szczególnego okrucieństwa. Zwrot „okrutny” oznacza nieznośny, srogi, nieludzki. Natomiast według niego nie wystarczy samo okrutne zachowanie się sprawcy, aby wypełnić kwalifikowany typ wyżej wymienionych przestępstw ze względu na szczególne okrucieństwo. Właśnie trzeba zwrócić uwagę na słowo „szczególne” – musi to być niezwykle, wyjątkowo okrutne zachowanie. A więc szczególne okrucieństwo polega na stosowaniu drastycznych i okrutnych metod, zadających ofierze dodatkowego cierpienia. Wpływ na rozstrzygnięcie, czy doszło do działania ze szczególnym okrucieństwem, mogą mieć właściwości samej ofiary, takie jak wiek, zdrowie psychiczne i fizyczne¹⁷.

Trudno scharakteryzować typowy model szczególnego okrucieństwa z uwagi na to, że jest to pojęcie ocenne, pozbawione ustawowej definicji, a także metody działania sprawców mogą być przeróżne i nie sposób ich wszystkich wymienić. M. Mozgawa podaje, że powinno ono być analizowane według kryteriów obiektywnych, a nie subiektywnych. Jest to niezwykle istotne, gdyż zakwalifikowanie działania jako tego ze szczególnym okrucieństwem znacząco zwiększa wymiar kary i musi być stosowane ostrożnie, po zbadaniu wszelkich okoliczności. Subiektywna ocena pokrzywdzonego nie pozostaje jednak bez uwzględnienia, może mieć wpływ na ocenę czynu ze względu na właściwości ofiary, a tym samym na stopień jej cierpienia, natomiast zastosowanie obiektywnych kryteriów chroni przed nadużyciami w zastosowaniu tej instytucji¹⁸. Według Sądu Najwyższego szczególne okrucieństwo oznacza zadanie więcej cierpienia ofierze, niż potrzebne jest do wypełnienia znamion przestępstwa, udręczenia ofiary i pozbawienia jej godności¹⁹.

Według Moniki Całkiewicz orzecznictwo i literatura wypracowały okoliczności, na podstawie których określa się, czy przestępstwo dokonano ze szczególnym

¹⁵ Wyrok SA w Szczecinie z 8 sierpnia 2019 r., sygn. akt II AKa 94/19, Lex nr 3561555.

¹⁶ T. Gawliczek, *Problem interpretacji znamienia „szczynego okrucieństwa” w orzecznictwie karnym Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych*, „Studia Erasmiana Wratislaviensia. Acta Studentium” 2010, nr 5, s. 15–22.

¹⁷ M. Mozgawa, *Znęcanie się ze szczególnym okrucieństwem*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Znęcanie się*, Warszawa 2020.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Wyrok SN z 5 czerwca 2024 r., sygn. akt I KK 166/23, Lex nr 3721399.

okrucieństwem. Zalicza się do nich cechy szczególne ofiary, poważne, długofalowe skutki przestępstwa zgwałcenia, natężenie oporu ofiary w stosunku do zastosowanej wobec niej przemocy, szczególny zamiar sprawcy, a także sposób i rodzaj działania. Według autorki najbardziej właściwym kryterium wykładni szczególnego okrucieństwa jest sposób i rodzaj działania sprawcy, ze względu na zastosowane w kodeksie połączenie wyrażenia „szczególne okrucieństwo” ze znamieniem czynnościowym²⁰.

Brak jasnej ustawowej definicji szczególnego okrucieństwa stwarza rozbieżności w ocenie, czy mamy z nim do czynienia w danej sprawie. M. Całkiewicz wskazuje na istnienie definicji szczególnego okrucieństwa na gruncie ustawy z dnia 21 sierpnia 2007 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2023 r., poz. 1580), natomiast nie można jej zastosować do szczególnego okrucieństwa z k.k. ze względu na inny przedmiot ochrony²¹.

Szczególne okrucieństwo jako przedmiot rozważań orzecznictwa

Ustawodawca pozostawił do uznania sądom, czy w danej sytuacji doszło do popełnienia przestępstwa ze szczególnym okrucieństwem. Orzecznictwo wypracowało już pewną praktykę interpretacyjną, o czym wcześniej wspomniano, którą kieruje się, oceniając, czy zaszła kwalifikacja przestępstwa ze względu na wspomniany aspekt. Należy jednak pamiętać, że to do sądu należy ostateczna ocena, czy w danej sprawie zaszła przesłanka szczególnie okrutnego zachowania się sprawcy, a kierunki interpretacyjne mają charakter doradczy, gdyż sprawy nie są ze sobą tożsame, sprawcy mogą użyć różnych narzędzi, sposobów, spowodować różne skutki u ofiary, a także przejawiać różną wolę. Tę część artykułu należy więc poświęcić wyrokom sądów, które w sposób szczegółowy rozważają, czy dane zachowania sprawcy przestępstw zabójstwa, zgwałcenia lub znęcania się można uznać za działanie ze szczególnym okrucieństwem.

W orzecznictwie można spotkać się ze stanowiskiem, według którego doznanie przez ofiarę przestępstwa zabójstwa wielu złamań kości i związane z tym cierpienie nie zostanie uznane jako szczególnie okrutne, gdyż wspomniane urazy nie należą do rzadkości podczas dokonywania zabójstwa²². Oprócz obiektywnego uznania, że sposób działania sprawcy był szczególnie okrutny, należy mu udowodnić, że jego zamiarem było przysporzenie ofierze dodatkowych cierpień²³.

Zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem nie polega tylko na nagannym sposobie odebraniu komuś życia; musi ono charakteryzować się nadzwyczajną okrutnością, brutalnością, torturowaniem, męceniem, wydłużać dokonywanie zabójstwa w czasie lub stosować dodatkowe cierpienia wobec ofiary. Mimo uznania, że sposób działania sprawcy zabójstwa był szczególnie okrutny, aby przypisać sprawcy odpowiedzialność na zasadzie art. 148 § 2 pkt 1 k.k., należy wykazać jego wolę zadania zbytecznego szczególnego cierpienia ofierze²⁴. Sposobem kwalifikującym zabójstwo ze względu na

²⁰ M. Całkiewicz, „Szczególne okrucieństwo” – czy potrzebne?, „Państwo i Prawo” 2020, nr 9, s. 71–87.

²¹ Ibidem.

²² Wyrok SA we Wrocławiu z 27 października 2021 r., sygn. akt II AKa 278/21, Lex nr 3485550.

²³ Wyrok SA w Gdańsku z 9 czerwca 2021 r., sygn. akt II AKa 16/21, Lex nr 3273846.

²⁴ Wyrok SA we Wrocławiu z 14 czerwca 2023 r., sygn. akt II AKa 134/23, Lex nr 3626180.

szczególnie okrucieństwo uznano m.in. zabicie człowieka poprzez spalenie²⁵. Spalenie żywcem charakteryzuje się ciężkim do wyobrażenia rozmiarem doznawanych cierpień przez ofiarę, ze względu na natężenie nieprzerwanego, wydłużonego w czasie bólu, a jego makabryczny charakter jest faktem powszechnie znanym, więc wola sprawcy będzie domniemywana.

Gdy słyszymy o zabójstwie w wyniku zadania wielokrotnych ciosów, nasuwa się nam określenie działania ze szczególnym okrucieństwem, natomiast jeżeli sprawcy nie można było przypisać woli zadania dodatkowych, niepotrzebnych cierpień ofierze, nie możemy kwalifikować przestępstwa zabójstwa ze względu na tę przesłankę. Orzecznictwo wskazuje, że sprawca mógł zadać tyle ciosów, kierując się zapewnieniem skuteczności swojego działania, szybkim dokonaniem przestępstwa, a nie chęcią przyporzenia zbędnych cierpień czy pastwieniem się nad ofiarą²⁶. Co istotne, zamiar ewentualny zamiast bezpośredniego nie jest przesłanką wykluczającą uznanie działania ze szczególnym okrucieństwem²⁷.

Jako przykład przejawu woli zadawania ofierze dodatkowych cierpień, maltretowania, w przestępstwie zabójstwa, orzecznictwo wyróżnia bicie przedmiotem, a następnie krępowanie, przeciąganie przez schody i spuszczenie ciężkich przedmiotów na ofiarę²⁸. Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z 30 czerwca 2016 r. uznał polanie krocza ofiary gorącą stearyną jako czyn dokonany w warunkach szczególnego okrucieństwa²⁹. Tak wyjątkowo brutalny sposób działania nie budzi wątpliwości co do woli zadania ogromnego cierpienia pokrzywdzonemu. Zadawanie przez sprawcę ciosów przez wiele godzin w szczególnie wrażliwe miejsca wskazuje na wolę sprawcy pozbawienia życia pokrzywdzonego ze szczególnym okrucieństwem, ze względu na rozciągnięcie w czasie śmierci ofiary i stosowanie działań wykraczających poza niezbędne do pozbawienia życia³⁰.

Wyżywianie się na ofierze skutkujące niepohamowaną agresją traktuje się jako element strony podmiotowej i przedmiotowej szczególnego okrucieństwa³¹. Zabójstwo może być uznane jako szczególnie okrutne ze względu na sposób działania sprawcy, charakteryzujący się drastycznością, makabrycznością czy przejawem wynaturzenia³².

Co istotne, zachowanie sprawcy może zostać uznane jako szczególnie okrutne wobec osoby, która nie jest zdolna do odczuwania cierpienia, zarówno psychicznego, jak i fizycznego, z uwagi na np. stan nieprzytomności³³.

Interpretacje orzecznictwa szczególnego okrucieństwa występującego w przestępstwie zabójstwa stosuje się odpowiednio do przestępstwa zgwałcenia. Sąd Najwyższy wyrokiem z 19 listopada 1973 r. uznał za przejaw szczególnego okrucieństwa przy

²⁵ Wyrok SA w Katowicach z 20 września 2019 r., sygn. akt II AKa 361/19, Lex nr 2907137.

²⁶ Wyrok SA w Szczecinie z 22 lutego 2018 r., sygn. akt II AKa 70/17, Lex nr 2532186.

²⁷ Wyrok SA w Warszawie z 28 grudnia 2017 r., sygn. akt II AKa 403/17, Lex nr 2451337.

²⁸ Wyrok SA w Katowicach z 10 maja 2017 r., sygn. akt II AKa 547/17, KZS 2018, Nr 5, poz. 52.

²⁹ Wyrok SA w Łodzi z 30 czerwca 2016 r., sygn. akt II AKa 118/16, Lex nr 2300263.

³⁰ Wyrok SA w Warszawie z 1 grudnia 2014 r., sygn. akt II AKa 397/14, Lex nr 2053867.

³¹ Wyrok SA w Szczecinie z 20 maja 2008 r., sygn. akt II AKa 55/08, Lex nr 470138.

³² Wyrok SA w Warszawie z 12 października 2012 r., sygn. akt II AKa 265/12, Lex nr 1238286.

³³ Wyrok SA w Katowicach z 25 września 2014 r., sygn. akt II AKa 281/14, Lex nr 1647486.

przestępstwie zgwałcenia kopnięcie w twarz ofiary, gdyż jest to dodatkowa dolegliwość zbędna do dokonania owego przestępstwa. Jednocześnie zaznaczono, że nie było ono w tym przypadku szczególnie okrutne, gdyż kopnięcie nie spowodowało u ofiary drastycznych śladów psychicznych i fizycznych³⁴.

Orzecznictwo uznało za szczególnie okrutne zgwałcenie osoby niedojrzałej, w przypadku gdy sprawca, dokonując czynu, zdawał sobie sprawę, że przestępstwo wywoła drastyczne ślady na psychice w postaci traumy lub spowoduje uszkodzenie organów płciowych³⁵. Według praktyki sądowej ze szczególnie okrutnym zgwałceniem mamy do czynienia również, gdy sposób działania sprawcy jest zbyt intensywny w stosunku do stawianego oporu przez pokrzywdzonego, gdy zmierza do poniżenia ofiary. Na uznanie zgwałcenia za szczególnie okrutne może mieć wpływ charakterystyka samej ofiary, a mianowicie jej wiek, nieporadność życiowa, zaawansowana ciąża, stan zdrowia³⁶.

Jeżeli chodzi o przestępstwo znęcania się, stanowisko orzecznictwa jest podzielone pod względem wpływu wieku ofiary na uznanie, że zasła kwalifikacja przestępstwa ze względu stosowanie szczególnego okrucieństwa. Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z 23 grudnia 2009 r. uznał, że znęcanie się nad ofiarą będącą bezbronnym, małym dzieckiem nie może być okolicznością samą w sobie decydującą o odpowiedzialności sprawcy z art. 207 § 2 k.k., natomiast należy kierować się analizą rodzaju i sposobu działania przestępcy³⁷. Z drugiej strony, biorąc pod uwagę sytuację znęcania się nad ofiarą będącą noworodkiem czy niemowlakiem, wiek ma duże znaczenie, gdyż w tym stadium rozwoju człowiek nie ma wykształconych wszystkich struktur osłaniających narządy i stosowanie przemocy fizycznej wobec niego będzie daleko idące w skutkach i wyrządzi dużo większe szkody niż człowiekowi dojrzałemu, co potęguje społeczne potępienie i wyraża wyjątkowo makabryczny charakter czynu³⁸.

Zakończenie

Podsumowując dotychczasowe rozważania, zakwalifikowanie przestępstwa jako szczególnie okrutne może sprawiać trudności. Brak ustawowej definicji powoduje pewną uznaniowość w dokonywaniu subsumpcji, co ma swoje zarówno zalety, jak i wady. *In plus* można przypisać możliwość przypisania szczególnie okrutnego charakteru zachowaniu sprawcy z uwagi na wiele czynników, które byłyby obiektywnie zasadne, a wykraczałyby poza definicję, gdyby takowa istniała. Świat ewoluuje, sposoby działania sprawców również, nowelizacje k.k. często motywowane są odpowiedzią na okoliczności, które nie zostały dotychczas przewidziane i chronią na przyszłość, przed powtórnym niepożądanym skutkiem. Stąd też szersza jest możliwość kwalifikacji do danego wyrażenia, gdy nie jest ono ograniczone wąską definicją. Wadą braku zdefiniowania

³⁴ Wyrok SN z 19 listopada 1973 r., sygn. akt III KR 276/73, OSNKW 1974, Nr 3, poz. 46.

³⁵ Wyrok SA w Katowicach z 2 czerwca 2011 r., sygn. akt II AKa 142/11, Lex nr 1001359.

³⁶ Wyrok SA w Krakowie z 4 listopada 2010 r., sygn. akt II AKa 182/10, KZS 2010, Nr 12, poz. 40.

³⁷ Wyrok SA w Katowicach z 23 grudnia 2009 r., sygn. akt II AKa 369/09, Lex nr 574480.

³⁸ Wyrok SA w Warszawie z 8 lipca 2021 r., sygn. akt II AKa 313/20, Lex nr 3214908.

wyrażenia jest rozbieżność w zdaniach, czy dany czyn charakteryzował się szczególnym okrucieństwem, co może prowadzić do różnych wyroków w sprawach o zbliżonych okolicznościach czynu. Brak definicji może także prowadzić do nadużyć w przypisaniu szczególnego okrucieństwa. Należy pamiętać, że okoliczności obciążające, do których należy działanie ze szczególnym okrucieństwem, powinny być stosowane ostrożnie, gdyż istotnie zwiększają wymiar kary sprawcy. Doktryna i orzecznictwo wypracowały pewną ścieżkę interpretacyjną, którą powinno kierować się przy ocenie, czy doszło do wypełnienia znamion szczególnego okrucieństwa. Należy mieć na względzie, że sprawy nie są sobie równe i przy każdej z nich należy dogłębnie badać wszelkie okoliczności, aby bez wątpliwości stwierdzić, czy dany czyn kwalifikuje się jako szczególnie okrutny, czy też nie.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Całkiewicz M., „Szczególne okrucieństwo” – czy potrzebne?, „Państwo i Prawo” 2020, nr 9.
- Gawliczek T., *Problem interpretacji znamienia „szczynego okrucieństwa” w orzecznictwie karnym Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych*, „Studia Erasmiiana Wratislaviensia. Acta Studentium” 2010, nr 5.
- Janczukowicz K., *Działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej jako motywacja zasługująca na szczególne potępienie*, 2022, Lex.
- Kania-Chramęga A., *Okoliczności obciążające w procesie sądowego wymiaru kary (art. 53 § 2a k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2023, nr 10.
- Konarska-Wrzošek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Kosonoga-Zygmunt J., *Podobieństwo przestępstw jako przesłanka recydywy jurydycznej w prawie polskim na tle rozwiązań państw obcych*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 9.
- Kozłowska-Kalisz P., Kulik M., Mozgawa M., Budyn-Kulik M., *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2025, Lex.
- Mozgawa M., *Znęcanie się ze szczególnym okrucieństwem*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Znęcanie się*, Warszawa 2020.

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 17 z późn. zm.).

Orzecznictwo

- Wyrok SA w Gdańsku z 9 czerwca 2021 r., sygn. akt II AKa 16/21, Lex nr 3273846.
- Wyrok SA w Katowicach z 23 grudnia 2009 r., sygn. akt II AKa 369/09, Lex nr 574480.
- Wyrok SA w Katowicach z 2 czerwca 2011 r., sygn. akt II AKa 142/11, Lex nr 1001359.

- Wyrok SA w Katowicach z 25 września 2014 r., sygn. akt II AKa 281/14, Lex nr 1647486.
Wyrok SA w Katowicach z 10 maja 2017 r., sygn. akt II AKa 547/17, KZS 2018, Nr 5, poz. 52.
Wyrok SA w Katowicach z 20 września 2019 r., sygn. akt II AKa 361/19, Lex nr 2907137.
Wyrok SA w Krakowie z 4 listopada 2010 r., sygn. akt II AKa 182/10, KZS 2010, Nr 12, poz. 40.
Wyrok SA w Łodzi z 30 czerwca 2016 r., sygn. akt II AKa 118/16, Lex nr 2300263.
Wyrok SA w Szczecinie z 20 maja 2008 r., sygn. akt II AKa 55/08, Lex nr 470138.
Wyrok SA w Szczecinie z 22 lutego 2018 r., sygn. akt II AKa 70/17, Lex nr 2532186.
Wyrok SA w Szczecinie z 8 sierpnia 2019 r., sygn. akt II AKa 94/19, Lex nr 3561555.
Wyrok SA w Warszawie z 12 października 2012 r., sygn. akt II AKa 265/12, Lex nr 1238286.
Wyrok SA w Warszawie z 1 grudnia 2014 r., sygn. akt II AKa 397/14, Lex nr 2053867.
Wyrok SA w Warszawie z 28 grudnia 2017 r., sygn. akt II AKa 403/17, Lex nr 2451337.
Wyrok SA w Warszawie z 8 lipca 2021 r., sygn. akt II AKa 313/20, Lex nr 3214908.
Wyrok SA we Wrocławiu z 27 października 2021 r., sygn. akt II AKa 278/21, Lex nr 3485550.
Wyrok SA we Wrocławiu z 14 czerwca 2023 r., sygn. akt II AKa 134/23, Lex nr 3626180.
Wyrok SN z 19 listopada 1973 r., sygn. akt III KR 276/73, OSNKW 1974, Nr 3, poz. 46.
Wyrok SN z 5 czerwca 2024 r., sygn. akt I KK 166/23, Lex nr 3721399.
Wyrok SR w Poznaniu z 15 maja 2024 r., sygn. akt VI K 129/24, Lex nr 3730001.

The concept of special cruelty as an aggravating circumstance in the light of case law

Summary

Special cruelty is associated with one of the aggravating circumstances when imposing a sentence, proposed in the Code in the open catalogue. Aggravating circumstances remain a matter of the court's discretion in sentencing, but the legislator decided to create a catalog, perhaps to make sure that the most important issues, supported by social condemnation, were not omitted by the court, and thus the perpetrator will receive a just punishment. The legislator did not define the concept of special cruelty, which is why it was and still is the subject of considerations in literature and case law. The courts have developed a certain interpretative path that allows for the analysis of whether a particular case involved special cruelty or not. However, there are discrepancies in jurisprudence or doubts and cases are considered in terms of many factors in order to make the correct subsumption. Particular cruelty is used in crimes of murder, rape and abuse. The most common factor determining the occurrence of particular cruelty is the manner of action of the perpetrator. However, it is important

to remember to take into account the will of the perpetrator. For each crime, various circumstances affecting the classification of the act will be examined, and the factor confirming the occurrence of particular cruelty in cases is the infliction of suffering beyond that necessary to fulfill the features of a given crime.

Keywords: special cruelty, aggravating circumstance, murder, rape, abuse